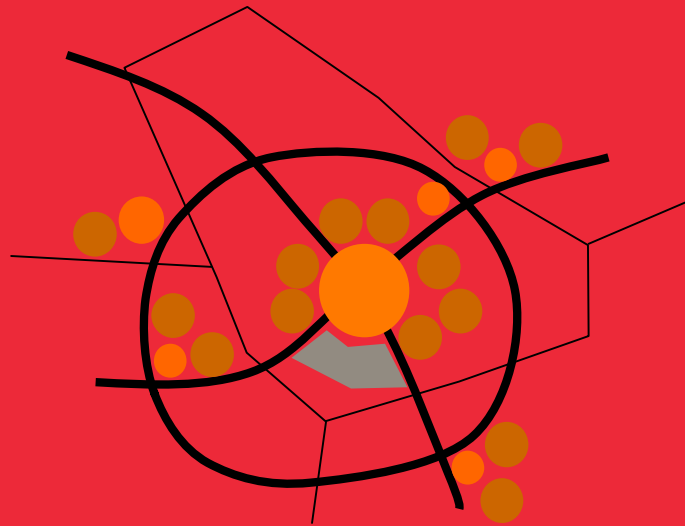

Sektoritutkimuksen neuvottelukunnan alue- ja yhdyskuntarakenteet ja infrastruktuurit (AYI) -
jaoston tutkimuskokonaisuus "Monikeskuksinen aluerakenne ja alueiden toimivuus"

Monikeskuksisuuden monet todellisuudet (MOT)

Vesa Kanninen

Aalto-yliopisto/

Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus (YTK)

Monikeskuksisuuden monet todellisuudet (MOT)

Toteuttajat:

- Raine Mäntysalo, Vesa Kanninen, Jonne Hytönen & Janne Roininen/Aalto yliopisto, yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus YTK
- Kimmo Ylä-Anttila, Ari Hynynen & Jaana Vanhatalo/Tampereen teknillinen yliopisto, EDGE Arkkitehtuuri- ja kaupunkitutkimuslaboratorio

Yhteistyö:

Kaupunkiseutujen MAL-yhteistyöverkosto

Rahoitus:

- Sektoritutkimuksen neuvottelukunnan Alue- ja yhdyskuntarakenne ja infrastruktuurit – jaosto
+ yliopistojen omarahoitusta

Hankkeen kesto: 1.9.2010-28.2.2011

Tavoitteet

Tavoitteena muodostaa kokonaiskuva monikeskuksisuuden määritelmistä ja ilmenemismuodoista suhteessa suomalaiseen alue- ja kaupunkirakenteeseen.

1. löytää ne monikeskuksisuuden alueelliset, temaattiset ja relationaaliset ulottuvuudet, joilla on yhtymäkohtia suomalaiseen keskusteluun ja käytäntöihin.

2. muodostaa kuva monikeskuksisuuden ilmenemisestä eri seuduilla ja suomalaisten alueellisten toimijoiden kehittämistyössä.

3. arvioida tutkimusalueiden aluekehittämistyössä käytettyjä monikeskuksisuuden julkilausumia suhteessa ao. kehittämistyössä niille asetettuihin tavoitteisiin ja päämääriin

4. arvioida monikeskuksisuuteen tähtäävän tai sitä hyödyntävän kehittämistyön ennalta arvattuja ja arvaamattomia vaikutuksia sekä monikeskuksistumiseen että muihin kehittämistyön edellytyksiin ja tavoitteisiin.

à alueiden käytön ja aluesuunnittelun monikeskuksisuus-tematiikan selkeyttäminen!

Kohdealueet

- **Tampereen seutu** on voimakas valtakunnanosatasen alue, jossa tarkastellaan erityisesti kaupunkiseudun sisäistä monikeskuksistumisproblematiikkaa, keskusalueen ja perifeeristen kuntien välistä suhdetta sekä keskuseudun ulkopuolisten keskusten (pikkukaupunkien) keskinäistä verkostumista.
- **Metropolialue fokusoituen Lahden seutuun**, missä korostuu kaksinainen verkostoitumisdynamiikka: yhtäältä seutu näyttäytyy itsenäisenä kaupunkiseutuna, toisaalta se kiinnittyy yhä voimakkaammin metropolialueen kehitysdynamiikkaan.
- **JJÄ-kehittämisyöhyke ja Jyväskylän seutu.** Alue näyttäytyy menestyksellisesti uudistuvana itsenäisenä vyöhykkeenä, jossa monikeskuksistumisen haasteisiin vastataan sekä hallinnollisilla toimilla että yliseudullista yhteistyötä korostamalla. Tarkastelussa keskitytään aluetasoja yhdistävään sekä kaupunkiseutuja yhdistävään verkostoitumiseen

Monikeskuksisuus?

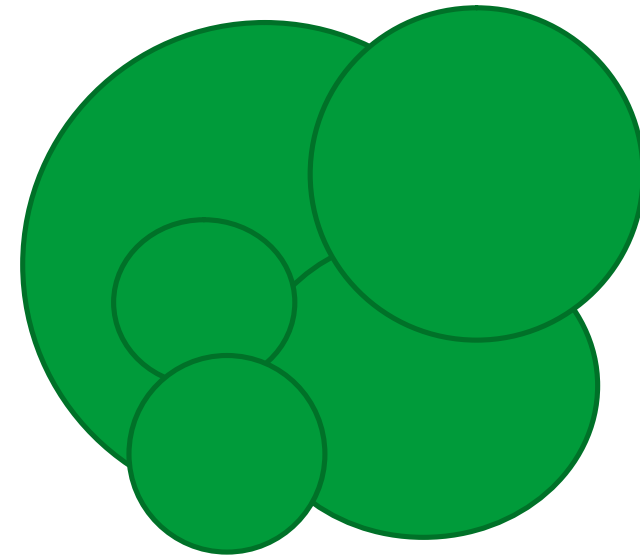
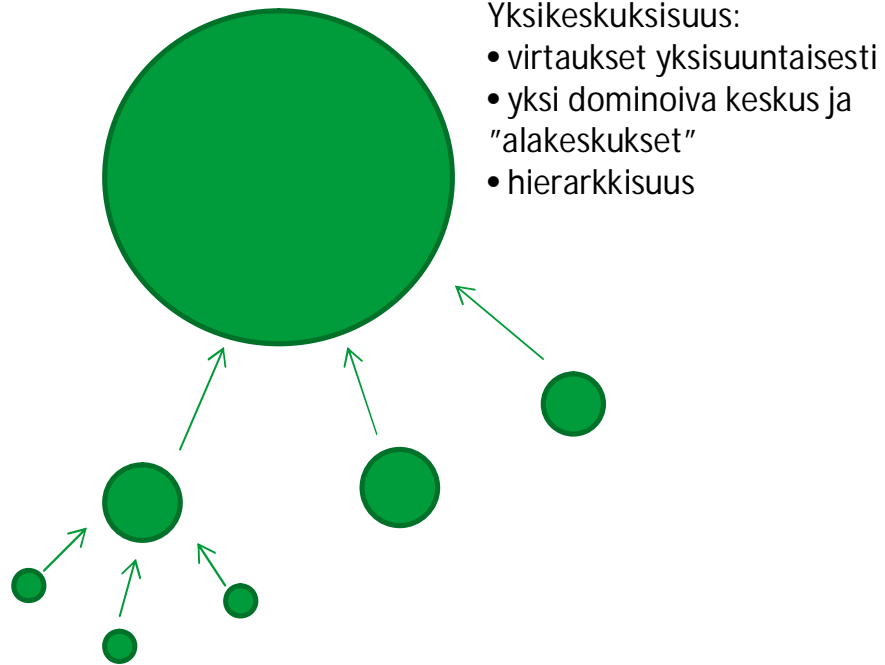
- Monikeskuksisuus on konseptina monimerkityksinen ja eri tilanteiden mukaisesti sisällöltään muuttuva:
 - **suunnittelussa sitä käytetään strategisen suunnittelun välineenä;**
 - **tutkijat selittävät sen avulla alue- ja yhdyskuntarakenteen ominaisuuksia ja kasvua;**
 - **EU pitää sitä poliittisena tavoitteena;**
 - **paikallistasolla sitä käytetään markkinoinnin välineenä, joka viestii dynaamisuutta, moniarvoisuutta, monikulttuurisuutta ja modernia elämäntapaa.**

Monikeskuisuus?

Monikeskuisuus voi olla:

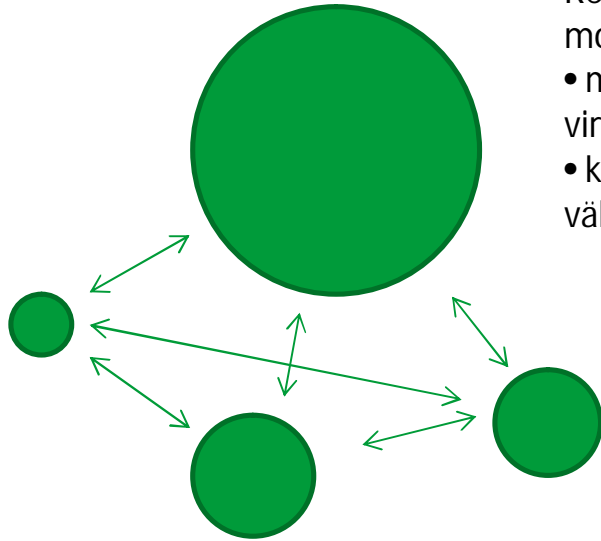
- **morfologista**, kaupunkien ja niiden osakeskusten ***läheisyyteen, keskinäisiin sijainteihin*** ja ***saavutettavuuksiin*** perustuvaa
- **toiminnallista/relationaalista**, ihmisten, tavaroiden ja informaation ***virtoihin*** sekä kaupallisten toimijoiden ***verkostoihin*** perustuvaa
- **spatiaalisia ja toiminnallisia kytköksiä**, joiden avulla seudun useat keskukset muodostavat toisiaan täydentävän, ***yhteistyötä tekevän verkoston***, jonka avulla kyetään kasvattamaan kilpailukyvyn kannalta olennaista “kriittistä massaa” paremmin kuin yksin toimien -> vaihtoehtoinen strategia yksikeskuksisen kehityksen aiheuttamien ongelmien käsittelyyn
- **kulttuurisia kytköksiä**, yhteistä ***identiteettiä rakentavaa***

Monikeskuksisuus (!)

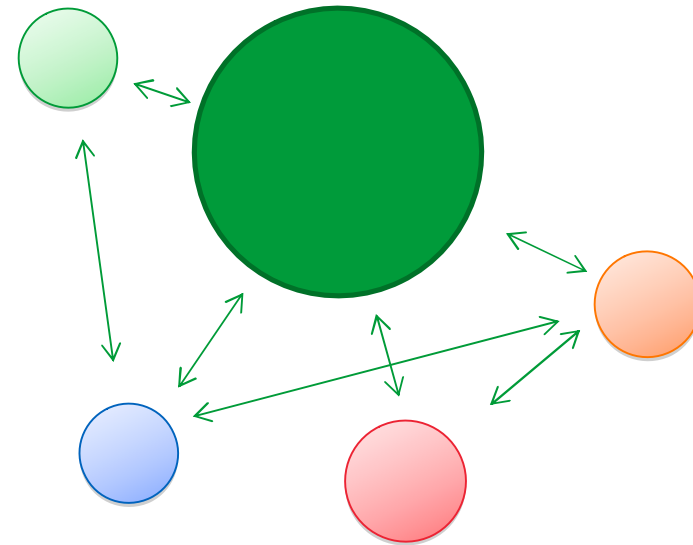

"Klassinen" monikeskuksisuus:

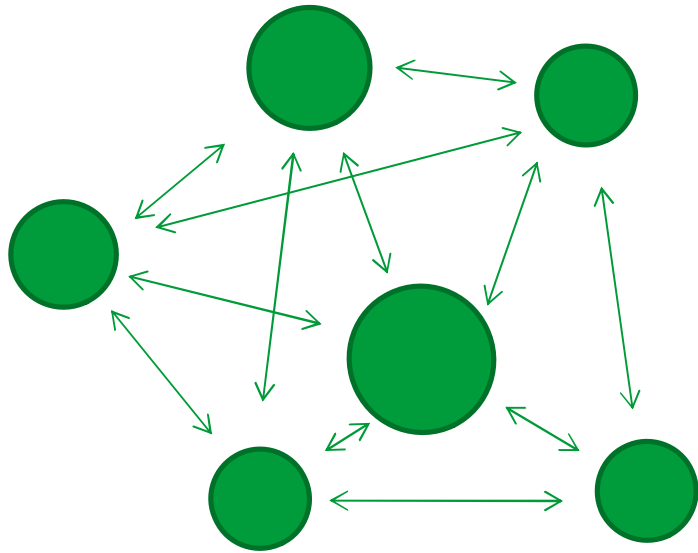
- kriittinen massa
- läheisyys
- saavutettavuus

Relationaalinen monikeskuksisuus:
• molemminsuuntaiset virtaukset
• kaikkien keskusten välillä virtauksia

Relationaalinen monikeskuksisuus:
• keskukset erilaistuneita, erikoistuneita

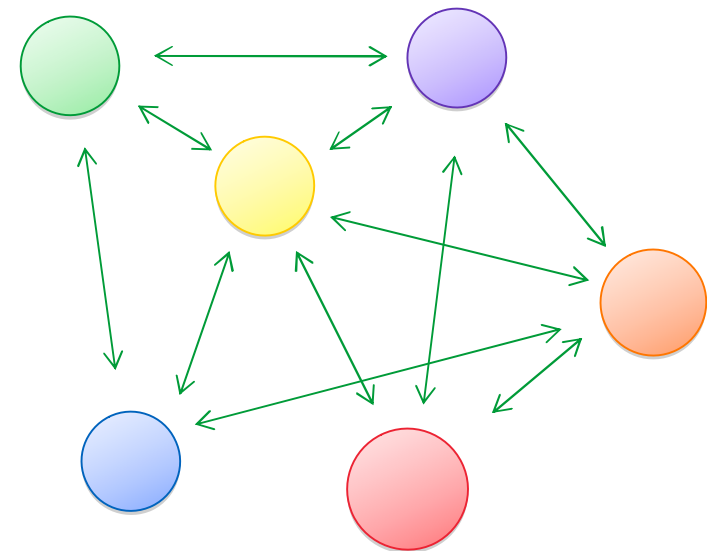

Verkostokaupunki:

- ei (välttämättä) yhtään hallitsevaa noodia
- Noodit toiminnallisesti samankaltaisia
- Suhteet eivät välttämättä tasavertaisia
- toisiaan täydentäviä toimintoja

Erikoistunut verkostokaupunki:

- keskusket erilaistuneita, erikoistuneita

Alustavia havaintoja

Monikeskuksisuus-termin käyttö erilaista eri aluetasoilla

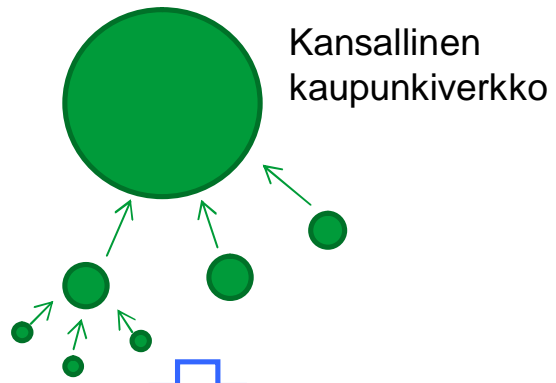
- 1) kaupunki: “intra-urbaani” klusteroituminen, 2) kaupunkiseutu: monia keskuksia, “inter-urbaani”, 3) EU/Suomi: keskus-periferiamallit, “yli-seudullinen”.

Deskriptiivinen vs. normatiivinen käyttö

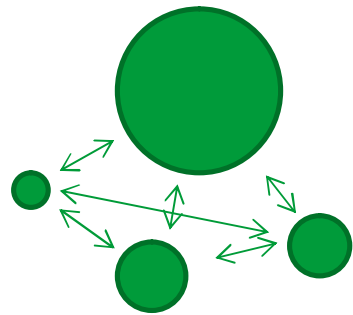
Kirjallisuustutkimuksen perusteella monikeskuksisuuden määrittelemisessä keskeisiä kriteereitä:

- **Kahdensuuntaiset virrat (ei hierarkkinen, yhteen keskukseseen suuntautuva)**
- **Toimintojen jakautuminen keskuksiin, erikoistuminen ja täydentävyys**
- **Alakeskuksien erikoistuminen = tarjoaa erikoistoimintoja/palveluja, joita pääkeskus ei tarjoa**
- **Synergia, toiminnallinen verkostoituminen**

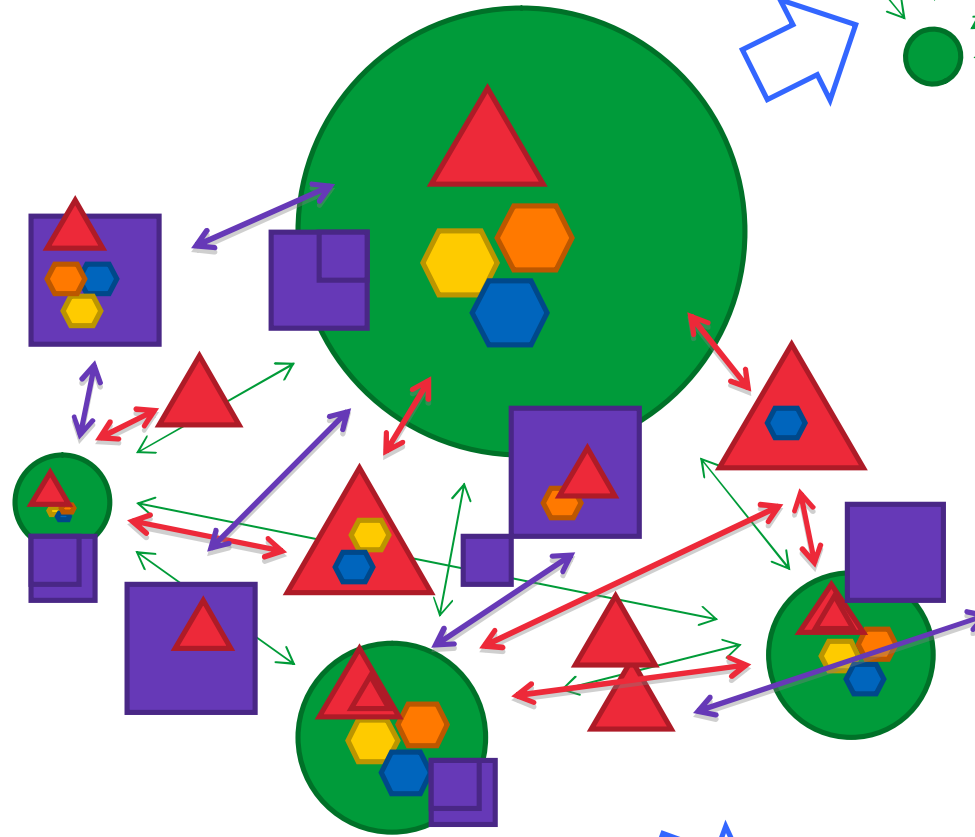
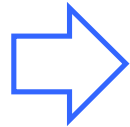
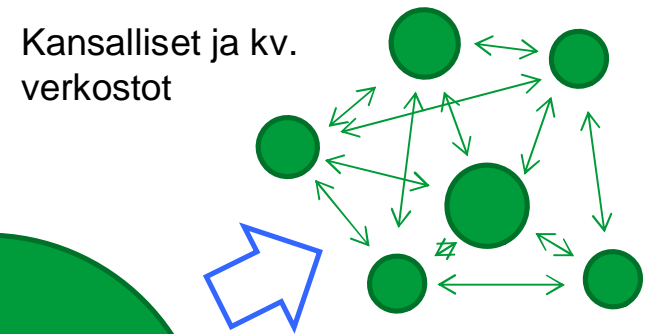
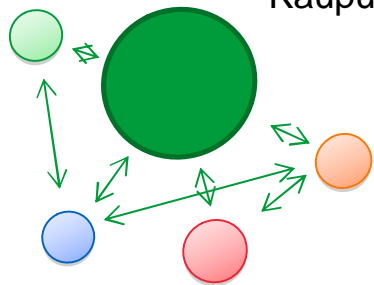
Monikeskuksistuminen isoilla kaupunkiseuduilla tapahtumassa siten, että vanha hierarkkinen asunalähiöiden mukaan rakennettu palveluverkko on vaihettumassa uusien lähinnä kaupan suuryksiköiden varaan rakentuvien erikoistuvien keskuksien suuntaan.

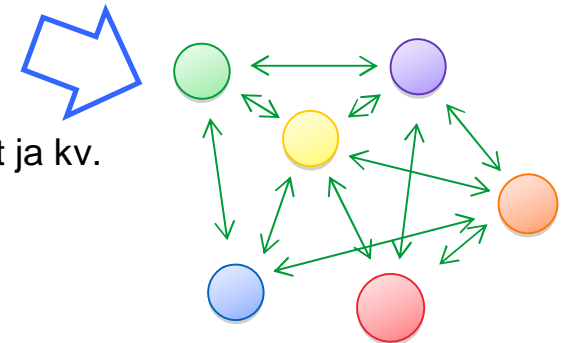
Kaupunkiseutu

Kaupunki

Kansalliset ja kv. verkostot

Lahti

- Kaupunkiseutu
 - Perinteiset alakeskukset
 - Uudet tihentymät
- Lahden seutu
 - Kuntakeskusten asemat
 - Seutuistuminen – Heinola Orimattila,...
- Osana metropolialuetta
 - Suuret kaupungit vs. kaksinapaisuus
 - ELLIstä METKAan?

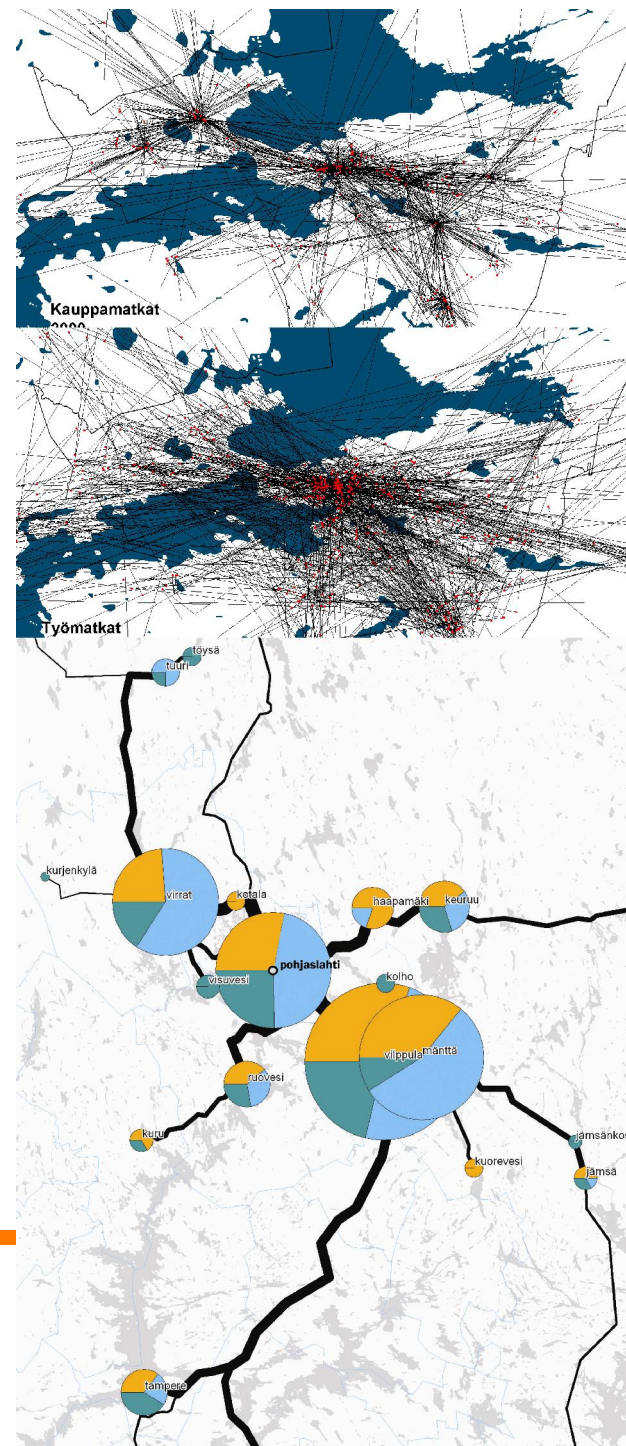
6. Metropolialueen toinen kasvukeskus

- Lahden alue on Suomen johtavien kasvukeskusten joukossa ja sillä on tunnettu oma profiili. Se on pääkaupunkiseudun jälkeen tärkein ja nopeimmin kasvava alue metropolialueella.
Metropolialueen kasvu rakentuu kahden vahvasti verkottuneen keskuksen, Helsingin ja Lahden seutujen, ympärille. Lahden alue on asumisympäristöltään, palveluiltaan ja kulttuuritarjonnaltaan vetovoimainen ja uskottava vaihtoehto pääkaupunkiseudulle – sekä alueen asukkaiden että muualta tulevien näkökulmasta.
- Lahden alue on ilmapiiriltään avoin, moniarvoisuutta ja -kulttuurisuutta sekä luovuutta ruokkiva ympäristö. Siellä on tilaa rohkeille ja luoville uusille ideoille ja avauksille. Alue profiloituu yhä vahvemmin myös opiskelijoiden, oppimisen ja tutkimisen kautta. Katukuvassa kansainvälisyys on arkipäivää.
- Lahden alue rakentuu kehittyvistä kaupunki- ja kuntakeskuksista ja niitä ympäröivästä elinvoimaisesta maaseudusta. Lahden kaupunkikeskusta on alueen toiminnallinen ja kulttuurinen keskus. Asukkaalle ja yrityksille alue pystyy tarjoamaan hinta-laatusuhteeltaan korkeatasoisen infrastruktuurin sekä kansainvälisesti arvostetut kulttuuri- ja liikuntapalvelut. Lahden alue tunnetaan puhtaasta ympäristöstä sekä kattavasta ja korkeatasoisesta palvelutarjonnasta. Vesistöalue Vesijärvi-Päijänne-Ruotsalainen on hyödynnetty alueen asumisen, virkistyskäytön ja matkailun sekä markkinoinnin näkökulmasta. Lahden alueesta on muodostunut merkittävä valtakunnallinen osaamiskeskittymä asumisen ja rakentamisen kehittämisessä.
- Alueella on syntynyt elämysten tuotantoon, terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä vahvoja kasvuyrityksiä, jotka toimivat myös kansainvälisillä markkinoilla. Alueen vapaa-ajan matkailun kärkituotteet liittyvät liikuntaan ja hyvinvointiin. Uudenlaisella konseptoinnilla ja tuotekehityksellä on kulttuuriin, liikuntaan ja hyvinvointiin liittyvät palvelut kytketty osaksi tapahtumamatkailua ja työsidonnaista matkailua, josta on tullut kasvava matkailuyritystoiminnan alue. Alueen tapahtumaosaaminen on valtakunnallista huippua.
- Lahden alueesta on rakentunut Sisä-Suomen johtava logistiikkakeskus, joka on hyödyntänyt täysimääräisesti logistiset etunsa metropolialueen kehityskäytävällä sekä Venäjän ja Aasian tavaraliikenteessä.

Tampere

- hallinnollisten kuntien monikeskuksisuus, mutta
 - Tre hallitseva monella mittarilla, sikäli monosentrinen
 - kaupunkiseudun ymp.kunnat rakenteellisesti kasvaneet kiinni, heikot alakeskukset kaikilla tihentymämittareilla (väestö, palvelut, työpaikat)
- palvelujen suhteen monikeskuksista, mutta tietyllä tapaa eri aikakausien palveluverkkojen ristiriitoja:
 - julkinen palveluverkko osin vanhan palveluverkon, osin uusissa sijainneissa
 - kaupalliset palvelut uusissa, keskitetyissä sijainneissa
- työpaikkojen suhteen melko yksikeskuksista, TTY+Hermia ja TAYS-noodit, muut melko pieniä henkilömäärillä mitattuna, vaikka fyys. alueet laajoja
- Ylä-Pirkanmaalla:
 - erilliset, melko tasaväkkiset pienet kunnat, ei yhtä selkeää keskuskuntaa
 - palvelut ja työpaikat jakautuneet melko tasaisesti, mutta
 - myös profiloitumista ja erikoistumista mm. erilaisten kaupallisten palvelujen suhteen
 - epätasaisuutta joukkoliikenteen saavutettavuuden suhteen
 - yksi ei voi tarjota kaikkia palveluita, mutta yhdessä muodostavat täydentävän palveluverkon

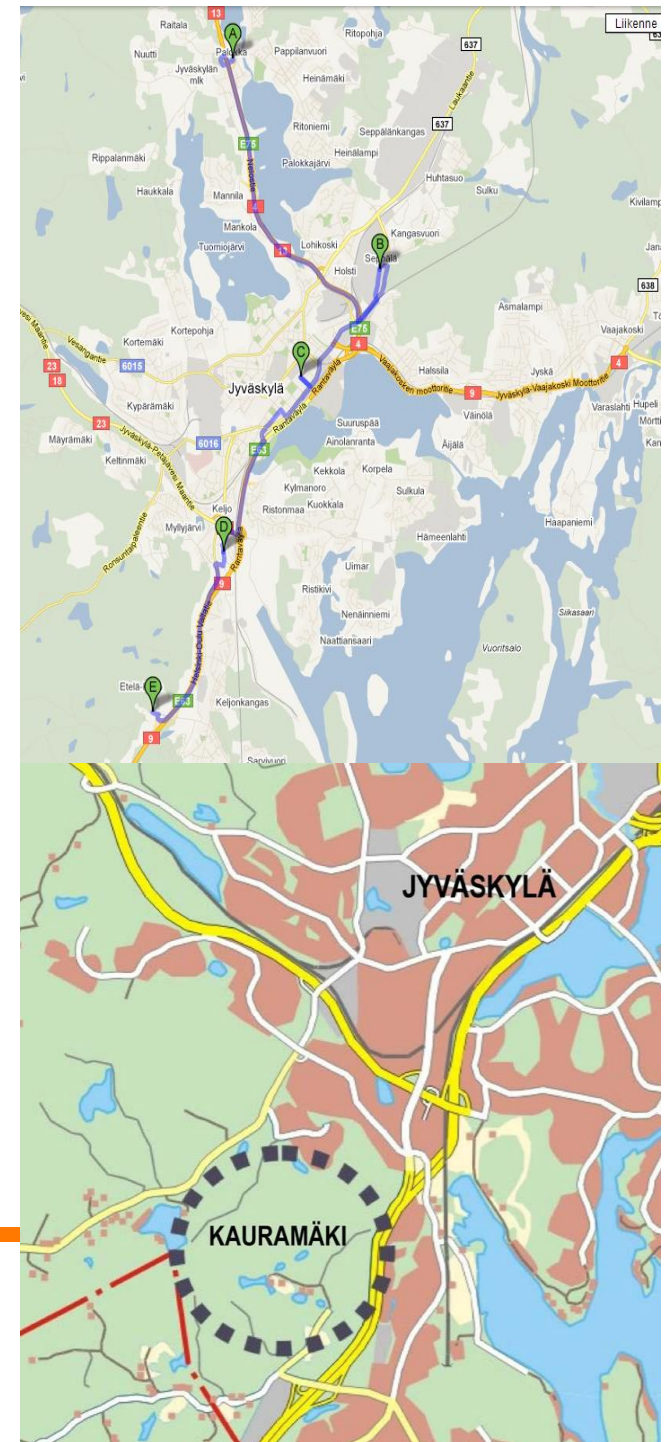
Jyväskylä

Erikoistuvien alakeskusten roolit

- Vaajakoski, urbaani teollisuuspikkukaupunki?
- Tikkakoski, maalaispikkukaupunki?
- Palokka, väljän asumisen omakotialue?
- Kuokkala, oikeasti toimiva lähiö peruspalveluineen?
- à Sisällöllinen kilpailu – monipuolisuus, erikoispalvelut?
- à vahvuuksien, tehtävien ja roolien jako.

Monikeskuksisuus seudun keskusteluissa

- aineistoa kerätty Keski-suomalaisesta
- Etelä-Porttiin liittyvä keskustelu: tapauskohtaisessa kirjoittelussa jäsenyntyneempää keskustelua (esimerkiksi kulloisenkin tarkastelumittakaavan suhteen) kuin yleisissä kehittämisdokumenteissa.
- etenkin nousee esiin Jyväskylän asema maakuntakeskuksena suhteessa dominoivaan Helsinkiin ja joihinkin valtakunnantason poliitikkoihin
- à esimerkiksi Jyväskylän vetovoiman tärkeyttä Keski-Suomen pienempien keskusten kannalta ei juurikaan kyseenalaisteta.
- lähinnä kaupungin puheenvuorossa näyttäytyy myös kaupunkiseudun sisäinen potentiaalinen monikeskuksisuus ja tasapaino

Kysymyksiä

- Voiko rakennemalleissa kuvattuja tulevaisuuskuvia luonnehtia yksi- tai monikeskuksisiksi? Missä mielessä?
 - Millaiset ovat toimivan (hyvän) monikeskuksisuuden ominaisuudet?
 - Mitkä ovat monikeskuksisuuden mahdolliset haitat?
- Pitääkö pyrkiä “monikeskuksiseen aluerakenteeseen” ja ”tasapainoiseen aluekehitykseen”?
 - Jos pitää, mitä se käytännössä kussakin mallissa tarkoittaa?
- Millaiset mittakaavat saavat rakennemalleissa huomiota?
- Onko rakennemallien yhteydessä pohdittu seutukeskuksen ja alakeskusten asemaa laajemmassa, kansallisessa tai jopa kansainvälisessä mittakaavassa? Erikoistuminen?

MOT